

<http://digithum.uoc.edu>

Dossier «Els nous parlants de llengües minoritàries: pertinences i legitimitats»

Nous parlants de basc: identitat i legitimitat*

Ane Ortega

Escola Universitària de Magisteri «Begoñako Andra Mari»

Estibaliz Amorrortu

Universitat de Deusto

Jone Goirigolzarri

Universitat de Deusto

Jacqueline Urla

Universitat de Massachusetts

Belen Uranga

Clúster de Sociolingüística

Data de presentació: abril de 2014

Data d'acceptació: maig de 2014

Data de publicació: maig de 2014

Resum

En els últims 40 anys el nombre de bascoparlants ha crescut molt a causa, sobretot, de l'augment dels nous parlants o, utilitzant la terminologia en basc, *euskaldunberri*, definits aquí com totes aquelles persones que han après aquesta llengua per un mitjà diferent de la transmissió familiar. Encara que el grup dels nous parlants de basc és estratègic per al desenvolupament futur de la llengua, fins a aquesta recerca no hi ha hagut cap estudi en profunditat sobre ells.

Aquest article presenta alguns dels resultats relacionats amb la identitat lingüística dels nous parlants. S'hi exploren les autoadscripcions a les tres principals categories que les vehiculen –*euskaldun zaharra* (parlant nadiu), *euskaldunberri* (nou parlant) i *euskaldun* (parlant de basc)– i s'hi argumenta que aquestes categories indexen identitats que se situen en un *continuum* d'autenticitat que, al seu torn, es correlaciona amb l'autopercepció dels parlants com a legítims parlants de basc.

Paraules clau

nou parlant de basc, actituds lingüístiques, identitats lingüístiques, parlant legítim

* Aquesta recerca és un projecte Bizkailab de la Universitat de Deusto, i està impulsada i finançada per la Diputació Foral de Biscaia. També ha rebut finançament del Ministeri d'Economia i Competitivitat del Govern d'Espanya (FFI2012-37884-C03-03). A més, Estibaliz Amorrortu i Ane Ortega són MC Substitute Members en el projecte COST IS1306 «New Speakers in a Multilingual Europe: Opportunities and Challenges». Les idees presents en aquest article s'han beneficiat de la discussió acadèmica sobre nous parlants promoguda per aquesta xarxa.

Les autores de l'article volen mostrar el seu agraïment a les institucions implicades i a totes les persones que han participat en el projecte.

New Basque speakers: linguistic identity and legitimacy

Abstract

The number of Basque speakers has grown considerably in the last 40 years, due largely to the rising number of new speakers, or *euskaldunberris*, defined here as those people who have learned the language through any means other than family transmission. Although new Basque speakers constitute a strategic group for the future development of the language, until now no detailed study of this collective had been attempted.

In this article we present the results of research into the perceived linguistic identities of new Basque speakers, exploring the participants' reasons for assigning themselves to one of three principal categories: *euskaldun zaharra* (native speaker), *euskaldunberri* (new speaker) and *euskaldun* (Basque speaker). It is argued that these categories reflect identities that can be situated in a continuum of authenticity that, in turn, correlates with the speakers' self-perception as legitimate speakers of Basque.

Keywords

new Basque speaker, linguistic attitudes, linguistic identities, legitimate speaker

1. Introducció

1.1. Desenvolupament de la llengua basca en els últims anys

Durant els últims 30 anys, a la Comunitat Autònoma del País Basc (CAPB) s'ha aconseguit invertir la tendència a la baixa del basc, si més no pel que fa al nombre de parlants i els àmbits d'ús. No obstant això, aquesta llengua és lluny de la normalització i la seva feblesa és constatable en molts aspectes. En són una bona mostra les dades següents: si bé el percentatge de parlants que s'autodefineix com a parlant de basc ha augmentat del 22% el 1981 al 36,4% actual, el 44% no parla el basc i un 19% és bilingüe passiu, és a dir, l'entén però no el parla (Gobierno Vasco, 2014). A més, s'ha de destacar que l'ús del basc no ha augmentat en la mateixa proporció que el seu coneixement (Soziolingüística Klusterra, 2012). El recentment publicat *V Mapa Sociolingüístic* (Gobierno Vasco, 2014) no només confirma aquesta situació, sinó que també revela un descens del basc entre els *euskaldun zaharrak* (parlants nadius) i en l'àmbit familiar. La situació del basc a Navarra i el País Basc francès (Iparralde) és encara més alarmant: a Navarra el nombre de parlants de basc s'ha estancat en l'11,7% i a Iparralde la seva transmissió i ús baixen de manera ininterrompuda (Gobierno Vasco, 2012).

Encara que el nombre de persones a la CAPB que han après basc en edat adulta és molt important, el creixement més destacat s'ha produït entre els joves, de manera que avui més del 70% dels menors de 20 anys sap basc. Això ha estat així sobretot gràcies a l'aposta en favor dels models educatius d'immersió parcial (model B) i total (model D), tant per les institucions com per la ciutadania,

com ho demostra aquesta dada: en el curs acadèmic 1983-1984 les matriculacions en el model D van ser del 14% i el 2013-2014 han estat d'un 76% (Gobierno Vasco, 2013).

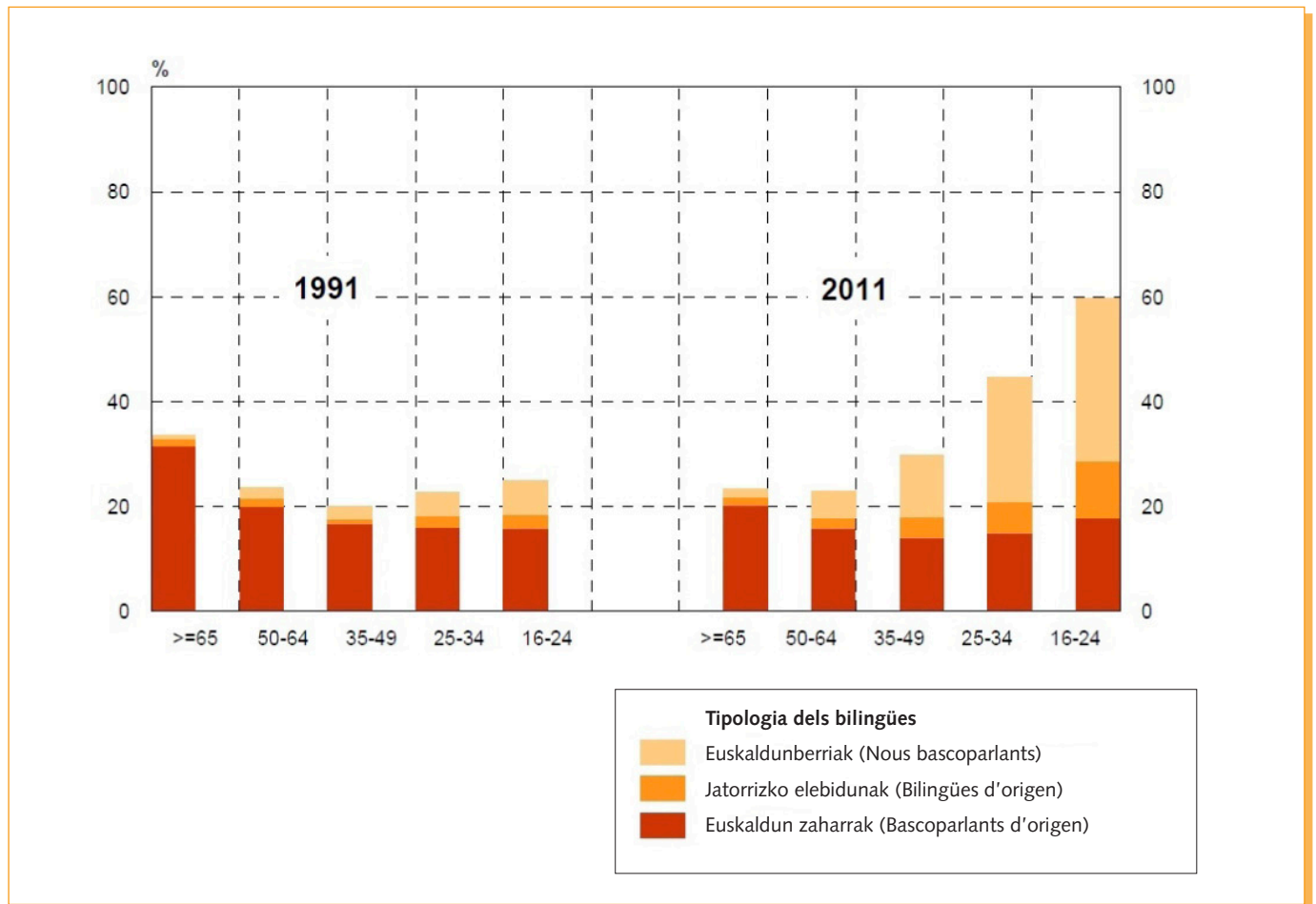
En aquest context, el gràfic 1 mostra l'evolució de la tipologia de parlants de basc. Cal distingir-ne tres tipus: els *euskaldun zaharrak* (literalment «vells parlants», parlants nadius), que són els bascoparlants que han adquirit la llengua en la família en un model de transmissió basc L1; els *jatorrizko elebidunak* (bilingües L1), provinents d'un model de transmissió bilingüe (BFLA «Bilingual First Language Acquisition», De Houwer 2009); i, finalment, els *euskaldunberri* o nous parlants, definits en el Sistema d'Indicadors Lingüístics d'Euskal Herria¹ (Gobierno Vasco, 2008) com a aquells que «sense tenir com a llengua materna el basc, el parlen i l'entenen bé». Tal com es pot veure al gràfic, el 1991 els bascoparlants eren majoritàriament parlants nadius de basc en tots els grups d'edat. No obstant això, al cap de dues dècades els nous parlants s'han consolidat com un grup molt important, especialment entre els joves. L'any 2011 el 60% de la població entre 16-24 anys és bascoparlant, dels quals més de la meitat és nou parlant que, típicament, ha adquirit el basc en els models d'immersió lingüística.

En l'escenari creat per aquest desenvolupament de la llengua basca, la importància estratègica dels nous parlants és innegable. No obstant això, no hi ha hagut fins ara una recerca de conjunt i en profunditat sobre ells, la qual cosa és fonamental per al seguiment del desenvolupament del basc i per a ajustar les accions de normalització lingüística dutes a terme. Es tracta d'un grup que presenta perfils diversos però que és diferent dels parlants nadius en qüestions com la relació emocional amb la llengua, la configuració de la seva identitat, el tipus de varietat lingüística que parla, els patrons i àmbits d'ús de la llengua o els patrons de transmissió lingüística.

1. L'EAS - *Euskal Herriko hizkuntza-adierazleen sistema* / *Sistema d'Indicadors Lingüístics d'Euskal Herria* és un sistema d'indicadors creat pel Govern basc i emprat per totes les agències dedicades a la normalització lingüística.

Gràfic 1: Evolució del nombre de parlants de basc, per grups d'edat (CAPB, 1991–2011).

Font: V. Inkesta Soziolingüística – Laburpena (V Enquesta Sociolingüística - Resum). Gobierno Vasco, 2012.

1.2. El projecte de recerca sobre nous parlants de basc

Les dades que aquí es presenten pertanyen a una recerca més àmplia sobre nous parlants de basc, que resumim a continuació:

Definició dels subjectes

El marc de la recerca és la CAPB. La definició dels subjectes adoptada en aquest projecte coincideix en termes generals amb la de *Sistema de Indicadores Lingüísticos de Euskal Herria* per a *euskaldunberri*: persona que ha après el basc per qualsevol mitjà que no sigui la transmissió familiar. Hem adoptat aquesta definició perquè és àmplia, amb l'objectiu d'incloure-hi el nombre més elevat possible de perfils i experiències.

El grup d'edat és el comprès entre els 18 i els 55 anys, i tots els subjectes són competents en basc. El nivell de competència lingüística s'ha fixat en l'acreditació del nivell C1 del Marc de

Referència Europeu (Consell d'Europa, 2001) i/o a ser capaços de dur a terme adequadament les seves funcions professionals i socials.

Objectius i resultats esperats de la recerca

Es tracta de la primera recerca general sobre els nous parlants de basc i la seva finalitat és elaborar una primera descripció del col·lectiu. En concret, s'hi estudien qüestions com les actituds cap al basc, les experiències d'aprenentatge i ús de la llengua, les motivacions, els canvis en la identitat lingüística com a resultat de l'aprenentatge, els factors afavoridors i inhibidors de l'ús i la transmissió del basc, o la seva autopercepció com a parlants legítims de la llengua.

Els resultats esperats es poden resumir en dues tipologies:

- una tipologia dels temes i idees clau;
- una tipologia dels diferents perfils de parlants de basc.

<http://digithum.uoc.edu>

Nous parlants de basc: identitat i legitimitat

A més, es pretén que les conclusions puguin ser d'utilitat per als agents implicats en la normalització del basc, especialment aquells relatius als factors que influeixen en l'ús i la transmissió de la llengua.

Metodologia

Aquesta recerca combina la metodologia qualitativa amb la quantitativa. La metodologia mixta ha aportat resultats molt satisfactoris en recerques anteriors sobre actituds lingüístiques (Amorrortu *et al.*, 2009).

Les dades que aquí es presenten provenen de l'estudi qualitatiu. S'han dut a terme 9 grups de discussió (*focus groups*) i 9 entrevistes semidirigides individuals amb un total de 75 participants. Els grups de discussió s'han plantejat a partir d'una pregunta general amb mínima intervenció de les moderadores, amb l'objectiu que els mateixos participants treguin i desenvolupin *els seus* temes de manera col·laborativa. Les entrevistes semidirigides permeten aprofundir en qüestions específiques i en perfils específics. Les dades s'han analitzat segons els principis de l'anàlisi de contingut inductiu (Mayring, 2000), i el resultat ha estat un arbre de temes, és a dir, un sistema de categories temàtiques jeràrquic. Per a codificar les dades s'ha utilitzat el programari d'anàlisi qualitativa NVivo 9.

La identitat lingüística ha estat un tema recurrent en els grups de discussió i ha generat una gran quantitat de discurs molt elaborat. Va ser també un dels temes proposats per la investigadora que va fer les entrevistes individuals. Per a l'anàlisi d'aquest tema es va generar una categoria on es van codificar totes les aportacions que es referien a tipus de parlants de basc (inclosa l'autopercepció), amb una especial atenció als termes o «etiquetes» utilitzats pels participants i les justificacions que aquests van donar per triar un terme o un altre.

2. Valors del basc, identitat lingüística i legitimitat

En aquest article centrem la nostra discussió en la qüestió de la identitat lingüística, entesa aquí com la identificació dels subjectes amb categories de parlants de basc. Aquestes categories estan vehiculades per termes que els participants utilitzen explícitament i intencionadament per a classificar-se, és a saber, tres termes d'ús generalitzat en el context basc: *euskaldun zaharra* (parlant nadiu), *euskaldunberri* (nou parlant) i *euskaldun* (parlant de basc).

La qüestió «Quin tipus de parlant de basc sóc?» ha sorgit en tots els grups de discussió com un dels temes més importants per als participants. L'anàlisi de l'abundant discurs generat ens ha permès entendre la relació entre la identitat lingüística dels nostres participants i els valors atribuïts a aquesta identitat.

Per Woolard (2008), el prestigi i la legitimitat d'una llengua o varietat lingüística, sobretot en el cas de llengües minoritàries, se sustenta en la interacció entre dos eixos de valors que competeixen l'un amb l'altre: l'eix de l'autenticitat (*authenticity*) i l'eix de l'ano-

nimat (*anonymity*). El valor d'autenticitat descansa en la relació d'una llengua amb una comunitat concreta; una llengua o varietat es considera autèntica perquè hom la identifica com la llengua d'un lloc i comunitat concreta, com la veu genuïna de la comunitat. El valor d'anomat, per contra, s'atribueix a la varietat no indexada socialment, que és la veu de tots i de ningú en particular, característica que la fa adequada com a llengua oficial i llengua comuna.

En el context basc conviuen tres tipus de varietats pertinents a la discussió que ens ocupa: el castellà, que ha estat fins al començament del procés de revitalització lingüística dels anys 80 la llengua oficial i única que operava a nivell institucional; les varietats locals i dialectals, que han estat el basc «viu», el que es parlava, dotat de valors de *solidaritat* però d'escàs o nul valor *instrumental* (Lambert, 1967); i, finalment, a partir de la seva creació a final dels anys 50, el basc estàndard, anomenat *batua*; un estàndard relativament jove. El procés de revitalització del basc suposa un intent a gran escala de reestructuració de les funcions, usos i valors de les varietats lingüístiques que conviuen al territori basc (Urla *et al.*, en premsa).

El basc és una llengua amb una gran varietat dialectal. Als grans dialectes cal afegir la infinitat de parles locals, que funcionen com a marques identitàries; són, per tant, varietats legitimades pel seu alt valor d'autenticitat. La llengua estàndard, *batua*, va ser creada amb la voluntat explícita que fos una forma nova, una amalgama (d'aquí el nom, *batua*, «unificat») (Villasante, 1980; Urla, 1993), per tant, es pot dir que des del seu origen es tracta d'una varietat investida d'*anonimat*, una llengua de tots i de ningú en particular, dissenyada per a assumir les funcions de basc comú i de llengua oficial. *Batua* és la varietat usada en el sistema educatiu i és, per tant, la varietat que la immensa majoria dels nous parlants aprenen, tant en els *euskaltegi* o acadèmies de formació d'adults com en l'educació obligatòria.

L'estudi de les identitats lingüístiques ens interessa per la seva capacitat per a explicar les ideologies que subjeuen en el que la comunitat considera que és un «veritable» parlant de basc i un parlant legítim. Interessa descobrir si els nous parlants són considerats parlants legítims de basc o no (per si mateixos i pels altres), i sobre la base de quins criteris; interessa també saber si les identitats lingüístiques que habiten són fixes o si es pot progressar cap a identitats més legitimades; si, tal com defensa Bucholtz (2003), la legitimitat s'ha d'entendre com a processos de legitimació negociats per la pràctica social; interessa també identificar quins són els factors que en el context basc funcionen com a vies per a la legitimació. Aquest estudi pretén contribuir a aquestes preguntes.

3. Identitat lingüística dels nous parlants de basc: «Quin tipus de parlant sóc?»

Els participants se situen de manera diferent en relació amb tres categories de bascoparlant:

<http://digithum.uoc.edu>

Nous parlants de basc: identitat i legimitat

3.1. «Ez naiz euskaldun zaharra»: No sóc parlant nadiu

De les persones que han participat en els grups de discussió ningú s'ha definit a si mateix com a parlant nadiu, *euskaldun zaharra*, i ho justifiquen simplement perquè no han après basc en la família.

El grau d'acord trobat mostra l'arelament que té la «ideologia de la llengua materna» (Skutnabb-Kangas i Phillipson, 1989) en el context basc. L'ús del terme *euskaldun zaharra* a nivell institucional (per exemple, en els mapes i enquestes sociolingüístics del Govern basc) sembla també assumit a nivell social. Segons aquesta ideologia, l'idioma après en la família condiciona de manera absoluta i per a tota la vida la identitat lingüística de la persona. Per a molts dels nostres participants, efectivament, si el basc no ha estat après en la família, independentment de la competència comunicativa assolida i de la importància del basc en la identitat del parlant, mai s'arribarà a ser *euskaldun zaharra* o parlant nadiu.

Fins a un cert punt, ha estat una sorpresa que els bascoparlants que han après el basc en immersió primerenca a l'edat de 2 anys comparteixin aquesta ideologia; esperàvem que alguns es consideressin a si mateixos *euskaldun zaharrak*, però no ha estat el cas.

Una vegada descartat aquest terme i aquesta identitat, els participants es van identificar amb una d'aquestes dues categories: *euskaldunberri* o *euskaldun*. A continuació veurem les raons que addueixen i en quins termes les expressen.

3.2. «Euskaldunberria naiz»: Sóc nou parlant de basc

Entre les persones que s'adscriuen a aquesta categoria hi ha perfils molt diversos, inclosos molts joves que han après en immersió primerenca. No obstant això, hi ha una gran coincidència en tots els grups d'edat quant a les raons adduïdes:

- Perquè la seva llengua materna és el castellà.
- Perquè han après el basc, a l'escola o bé en programes d'aprenentatge per a adults.
- Perquè el castellà és l'idioma que utilitzen majoritàriament o en exclusiva en la seva vida diària.
- Perquè el castellà és la seva llengua dominant en termes de competència lingüística.
- Perquè els seus «esquemes mentals» els tenen en castellà.

Com es veu, els criteris són de naturalesa molt dispar; n'hi ha que es basen en la ideologia de la llengua materna, però també n'hi ha que tenen a veure amb el nivell de competència comunicativa i l'ús.

Heus aquí un exemple de com s'expressen aquestes idees:

(1) *Eguneroko bizitzan gaztelania erabiltzen dudalako gehienetan, eta gañera, ba hori, etxean txikitatik gaztelania ikasi nebalako, gero ikastolan sartzera hasi nintzen euskera ikasten. Baña, zelan da, lengua madre, edo hori, ama hizkuntza, gaztelania izan da, beraz, horregatik hartzen dut neure burua euskaldunberri. / Nik askotan pentsatu behar dodaz lehenengo gauzak gaztelaniaz gero euskeraz botateko. Beharbada hor egongo litzateke ezberdintasuna, eta neuk, bueno, gaztelaniaz pentsetan dot. Bueno, hasten banaz euskaraz berbetan, ba bueno, automatikoki irtetzen zait ere, baña printzipioz nire pentsamoldeak antolatzeke hizkuntza gaztelania da. Niretzako hor egongo litzateke behar bada ezberdintasuna, euskaldunbarri baten kasua edo euskaldun zahar batena. (BI-D, 164 / 188²)*

Perquè en el dia a dia acostumo a utilitzar el castellà gairebé sempre, i a més, doncs això, perquè a casa des de petit vaig aprendre castellà, i va ser després, quan vaig anar a escola, que vaig començar a aprendre basc, per tant, és per això pel que em considero *euskaldunberri*. / Moltes vegades he de pensar les coses primer en castellà per després dir-les en basc. Potser la diferència està aquí, i jo, bé, penso en castellà. Bé, si començo a parlar en basc, doncs bé, em surt automàticament, però en principi el meu pensament l'organitzo en castellà. Per a mi potser estaria aquí la diferència entre un *euskaldunberri* i un *euskaldun zahar*. (BI-D, 164 / 188)

3.3. «Euskalduna naiz»: Sóc parlant de basc

Entre els participants hi ha molts que no utilitzen per a si mateixos la categoria *euskaldunberri*, sinó que s'autoadscriuen a la categoria *euskaldun*, parlant de basc, simplement, ni *zahar* ni *berri*. El rebuig exprés de la categoria *euskaldunberri* per a si mateixos («Jo ja no sóc *euskaldunberri*», «No sóc *euskaldunberri* perquè...») i l'anàlisi del seu discurs deixen clar que viuen l'adscripció a la categoria *euskaldun*, l'adopció d'aquesta identitat, com un avenç, una «promoció» fins i tot; ser *euskaldunberri*, que ho van ser en el seu moment, és una cosa que han deixat enrere. En el cas dels subjectes que han après el basc a una edat primerenca, també s'aprecia que ser *euskaldun* és d'alguna manera «millor» que ser *euskaldunberri*. L'anàlisi de l'abundant discurs generat per a justificar aquesta identitat permet identificar una sèrie de claus.

Les persones que s'autodefineixen com a *euskaldun*...

- Han assolit un alt nivell de competència comunicativa i de fluïdesa oral.

2. Les intervencions dels participants es donen per mitjà d'una clau per tal de mantenir-ne la confidencialitat: les lletres anteriors al guió indiquen el lloc on es va dur a terme el debat i la lletra posterior, el participant. Així, per exemple, BI-D identifica el participant D del grup de Bilbao. El nombre identifica el torn de parla.

<http://digithum.uoc.edu>

Nous parlants de basc: identitat i legitimitat

- Estan integrats en xarxes socials que utilitzen el basc, en particular, xarxes significatives des del punt de vista emocional, com ara família i amics, però també de tipus professional.
- Utilitzen el basc en la seva vida diària i en diferents àmbits d'ús.
- Coneixen i s'expressen en una varietat dialectal (encara que sigui imperfectament i amb barreja).

Els criteris són en gran manera els mateixos que per a la categoria *euskaldunberri*, però hi apreciem algunes precisions importants: es tracta d'una categoria que obvia la ideologia de la llengua materna sense qüestionar-la; el criteri d'ús es qualifica: no es tracta solament d'haver incorporat el basc al seu repertori actiu, sinó que es tracta també d'un ús lligat a xarxes socials significatives en el pla emocional; quant a la competència lingüística, no només és alta, sinó que observem un nou element: la competència oral en una varietat dialectal.

La citació següent mostra una seqüència de la conversa mantinguda entre tres participants en el grup de discussió de Zumaia. S'ha de fer constar que el nivell de coneixement del basc a Zumaia és molt alt, el 71,5% de la població és bascoparlant (Eustat, 2013). Les tres persones que participen en la conversa són una dona de 25 anys (ZU-C), un home de 43 (ZU-A) i un home de 51 anys (ZU-B) procedent d'una altra comunitat autònoma (La Rioja) que va aprendre basc a 20 anys. La jove ZU-C diu que ella no és *euskaldun zaharra*, però que tampoc es veu com a *euskaldunberri*; ella és *euskaldun*, parlant de basc, sense més voltes. Tots admeten, però, que ZU-A i ZU-B són *euskaldunberri*s perquè van aprendre el basc en l'edat adulta.

(2) – *Ni, euskalduna, ez det esaten ez berri, ez zahar, ez. Ni euskalduna naiz euskera erabiltzen detelako. Baina esaten detenean etxian hona netorrela, nere mutilak esan dit, «Baina zu ezea euskaldunberria». «Klaro ezetz, baina bai ama [hizkuntza] aldetik, ama hizkuntza da erdera, orduan horregatik». (ZU-C, 56)*

– *Klaro, guk ulertzen duguna euskaldun berria, gu bai generala euskaldunberria. (ZU-B, 57)*

– *Bai, ezta? Ya helduagoak ikasi dugula. (ZU-A, 58)*

– *Jo euskaldun, no dic ni nou, ni vell, no. Jo sóc euskaldun perquè utilitzo el basc. Però quan he comentat a casa que venia aquí, el meu xicot m'ha dit: «Però tu no ets euskaldunberri». «És clar que no, però sí per la [llengua] materna, el meu idioma matern és el castellà, llavors, per això». (ZU-C, 56)*

– *És clar, el que nosaltres entenem com a euskaldunberri, nosaltres sí que som euskaldunberri. (ZU-B, 57)*

– *Sí, oi? Perquè [el] vam aprendre d'adults. (ZU-A, 58)*

Però sentir-se *euskaldun* no passa únicament entre la població jove. La citació següent pertany al grup de discussió de Bilbao. BI-C és un home de 49 anys que va aprendre basc en l'edat adulta però

que va desenvolupar la seva carrera professional com a mestre a la regió de Guernica (67,6% de bascoparlants segons Eustat 2013). S'autodefineix com a *euskaldun*, principalment perquè els parlants nadius el perceben com a tal pel fet que no utilitza el *batua*, la forma estàndard del basc, sinó la varietat local:

(3) – *Urte asko emon dodaz, esan bezala, Gernika, Gernika inguruan, eta gero Lea-Artibaitik, eta lana dela-eta, eta nik ikusi dot hangoen erreakzioa, eta hainbatetan harritu egiten dira jakitean euskaldunbarria nazela. [...] Igual berba eitzeko era, edo ez dakit, ez dakit [...] Izan leike doinua, izan leike hiztegia... (BI-C, 166, 170, 172)*

– *Batueraz ez duzulako egiten. (BI-A, 173)*

– *Gernikeraz egiten, edo... [...] Ni pozik, pozik eta harro. (BI-C, 176)*

– *Eta zuk zure burua euskaldunberriat daukazu edo etapa hori ja...? (BI-M1, 179)*

– *Euskalduntzat, ez barrixe, ez zaharra, ez. (BI-C, 180)*

– *He passat molts anys a Guernica, com he dit abans, als voltants de Guernica, i després a Lea Artibai, per qüestions de feina, i he vist la reacció dels d'allà, i moltes vegades se sorprenen quan saben que sóc euskaldunberri [...] Potser per la manera de parlar, o, no ho sé, no ho sé [...] Potser per l'entonació, potser pel vocabulari... (BI-C, 166, 170, 172)*

– *És perquè no parles en batua [en l'estàndard]. (BI-A, 173)*

– *Parlo en la varietat de Guernica. [...] I jo content, content i orgullós. (BI-C, 176)*

– *I tu et consideres euskaldunberri o aquesta etapa ja...? (BI-M1, 179)*

– *Euskaldun, ni nou ni vell, no. (BI-C, 180)*

El sentiment d'orgull que tan bé expressa aquest participant pel fet de ser pres per un *euskaldun zaharra*, així com l'estatus atorgat a aquells que s'autodenominen *euskaldun*, ens porten a pensar que aquestes categories vehiculen identitats més o menys properes al que és un parlant autèntic de basc, i que el seu referent és el parlant nadiu, l'*euskaldun zaharra*. Vegeu la següent citació, en la qual BE-C, una dona de 41 anys, explica que va aprendre a parlar basc «de debò» després de casar-se, quan va anar a viure a Bermeo (72,7% de parlants de basc segons Eustat 2013) i es va integrar en la família bascoparlant del seu marit. En l'exploració que fa de la seva identitat lingüística es veu un clar intent de justificació de per què es considera una parlant de basc vertadera:

(4) *Horrelako sailkapenak oso gatzak direz esaten baietz edo ezetz. Berria ze zentzutuan? Zentzu baten bai ze ikasi dot, ikasi dot gehiena, guztia ez esatearren, ze egia esan gero, ezkondu eta gero, ba familien eta kalien eta, ba ikasi dot asko entzunez edo, ba hiztegi aldetik batez be, baserritar artien, ze amagi-*

<http://digithum.uoc.edu>

Nous parlants de basc: identitat i legitimitat

narreba eta aitagarreba eta hango mundua, gauza bat da otzara bat, zabala, beste bat lastozkoa, beste bat... (BE-C, 284)

Aquest tipus de classificacions resulten molt difícils de respondre amb un sí o amb un no. Nova parlant, en quin sentit? En un sentit sí, perquè l'he après, l'he après gairebé tot, per no dir tot, perquè la veritat és que després de casar-me, doncs en la família i al carrer, doncs vaig aprendre'n molt escoltant, especialment vocabulari, entre pagesos, perquè la meua sogra i el meu sogre són d'aquell món... Una cosa és una cistella, ampla, una altra cosa una cistella de vímet, una altra... (BE-C, 284)

L'anàlisi del discurs sobre els termes utilitzats per a l'autoadscripció a una categoria o l'altra, *euskaldunberri* o *euskaldun*, i el seu posicionament en relació amb la categoria *euskaldun zaharra*, ens fa concloure que aquestes categories vehiculen identitats considerades més o menys autèntiques en un *continuum* com el que il·lustra aquest esquema (vegeu també Ortega *et al.*, en premsa):

Gràfic 2. Identitats lingüístiques en un *continuum* d'autenticitat

euskaldunberri ←-----→euskaldun ←-----→euskaldun zaharra

Segons les nostres dades, el parlant nadiu és una identitat que no es pot assolir, en virtut de la ideologia de la llengua materna, i que se situa en l'extrem d'autenticitat, com s'ha descrit també en altres contextos (O'Rourke i Ramallo, 2011; Bucholtz, 2003). Entre les dues opcions que els queden als nous parlants, la categoria *euskaldunberri* és adoptada pels parlants que perceben la seva identitat lingüística com una cosa incompleta. Per molts, es tracta d'una identitat fixa –«sempre seré *euskaldunberri*»–; no obstant això, veiem que molts han «progressat» a una nova identitat, la d'*euskaldun*, que es viu i s'expressa com una superació de ser *euskaldunberri*. El participant ELK-H expressa de manera clara aquestes idees. Es tracta d'un home de 40 anys que viu a Usurbil, un municipi de Guipúscoa amb un 69,7% de bascoparlants (Eustat, 2013). Encara que va assistir a classes a l'*euskaltegi* o escola d'adults, bona part del seu aprenentatge es va produir «al carrer». Parla basc regularment, en la família, amb els amics, a la feina. I és així com se sent:

(5) Yo me siento euskaldun, entonces de ahí para adelante. Y luego, pues para mí, pues igual ser euskaldunberri es una medalla en un momento dado, porque me lo he trabajado yo, o sea, me lo he currado yo y es algo que lo he conseguido yo. [...] Es un proceso, ¿no? Euskaldunzaharra tampoco, porque sabes que no eres, pero en un momento dado yo igual me metería más... o me gustaría más... o yo igual, a mí mismo,

sin igual decir a nadie..., igual sí me metería en el saco de los euskaldunzaharras porque hablo más como un euskaldunzaharra. (ELK-H, 182; original en castellano)

Jo em sento *euskaldun*, llavors d'aquí endavant. I després, doncs per mi, doncs potser ser *euskaldunberri* és una medalla en un moment determinat, perquè m'ho he treballat jo, o sigui, m'ho he currat jo i és una cosa que he aconseguit jo. [...] És un procés, no? *Euskaldunzaharra* tampoc, perquè saps que no l'ets, però en un moment determinat jo potser em ficaria més, o m'agradaria més, o jo potser, a mi mateix, sense potser dir a ningú..., potser sí que em ficaria en el sac dels *euskaldunzaharras* perquè parlo més com un *euskaldunzaharra*. (ELK-H, 182; l'original és en castellà)

Interpretem els trets esgrimits per a justificar la identitat *euskaldun* descrits en aquesta secció com a autèntiques vies per a la legitimitat (Bucholtz, 2003). Entre aquests trets, n'hi ha dos que semblen tenir una importància clau: les oportunitats d'ús de la llengua i la varietat lingüística parlada, que desenvolupem a la secció següent.

4. Viure en basc i parlar en dialecte, claus per a la legitimitat

4.1. Les oportunitats d'ús de la llengua: la importància del context sociolingüístic i les xarxes socials

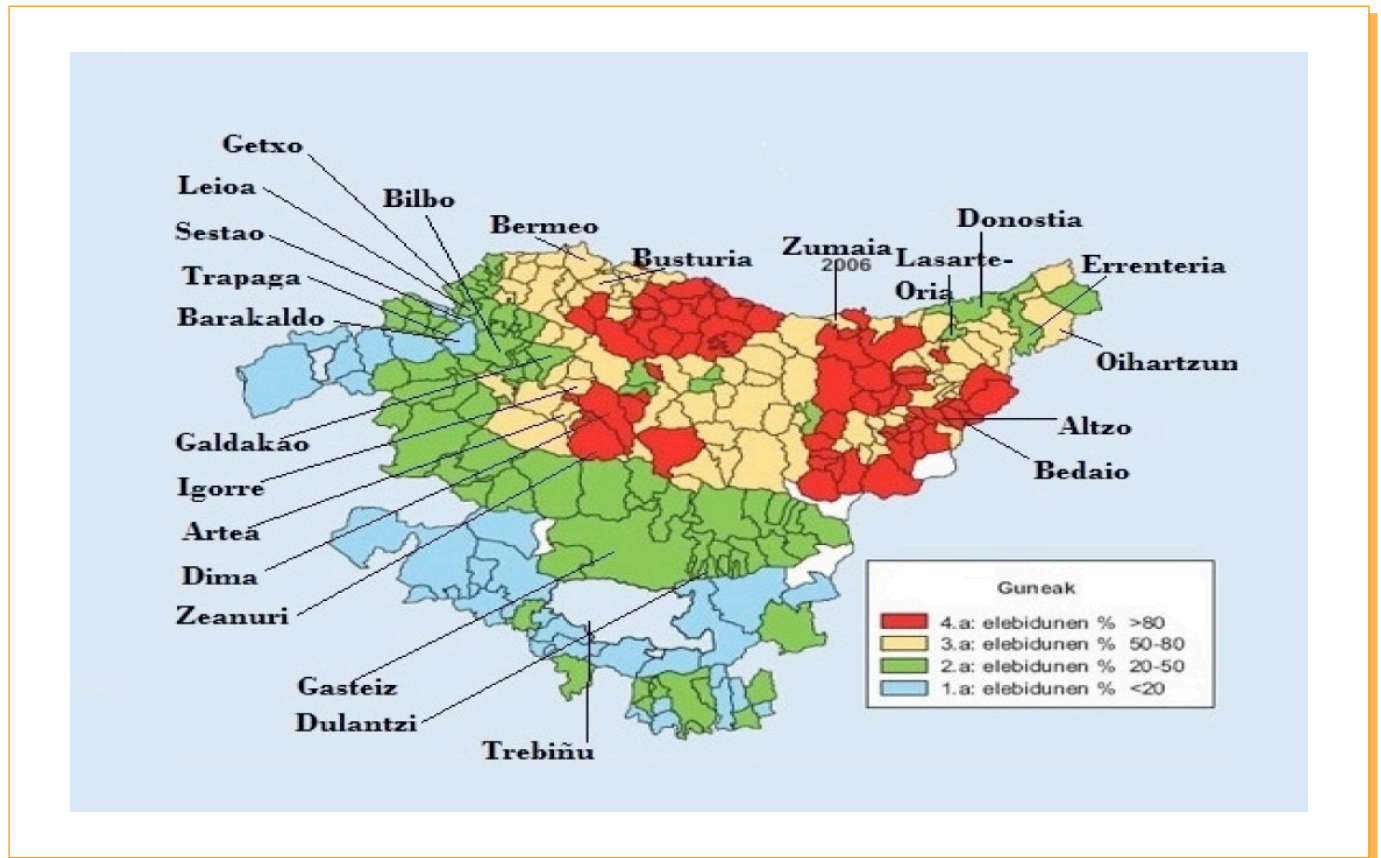
L'ús del basc en la vida quotidiana és un factor adduït tant pels autodenominats *euskaldunberri* com pels *euskaldun* quan justifiquen la seva adscripció a una identitat o l'altra. No ha d'estranyar que una gran part d'aquells que s'autodenominen *euskaldun* visquin en zones d'alta densitat de bascoparlants, cosa que brinda moltes oportunitats d'ús.

L'ús està condicionat per dos factors contextuals: el context sociolingüístic on viu el parlant i l'existència de xarxes socials personals o professionals. Es tracta de factors externs, en principi al marge de l'agentivitat dels subjectes, però que tanmateix veiem que condicionen decisivament la categoria a la qual s'adscriuen. Per a entendre-ho cal saber com es configura el mapa sociolingüístic de la CAPB. El mapa 1 mostra el percentatge de parlants per municipis l'any 2011, i els llocs on viuen els que han participat en aquesta recerca. Hi ha zones on és possible viure en basc i altres on les oportunitats d'ús normalitzat són lluny d'estar garantides pel context.

A Vitòria-Gasteiz, per exemple, el percentatge de parlants de basc se situa en un 22,4% (Eustat, 2013) i l'ús del basc és molt baix. Aquest participant descriu la situació de la manera següent:

Mapa 1. Percentatge de parlants de basc per ajuntaments (EUSTAT 2013)

(6) *Jende asko gara, baina ez gara, gure artean, ba ez dago sarerik, ez dago... Ni beti harritzen naiz, beti ezagutzen duzu jende berria, eta ikusten dezu jende askok dakiela baina, bakoitzak bere bizitza egiten du eta... Baina ni seguru nago gure artean ezagutuko bagina, euskara entzungo zan Gasteizen askoz gehio, ba, ez dakit, sei elkarrizketatik bat, ba sei elkarrizketatik bat. (GA-A, 36)*

Som molta gent, però entre nosaltres no hi ha xarxes, no n'hi ha... Jo sempre em sorprenc, sempre coneixes gent nova i t'adones que molta gent en sap [basc], però cadascun fa la seva vida... Jo estic convençut, però, que si ens coneguéssim entre nosaltres, a Gasteiz s'escoltaria el basc molt més que avui dia, doncs no sé, de sis converses una, de sis converses una. (GA-A, 36)

Tan important com la presència normalitzada del basc al carrer és l'accés del parlant a xarxes socials, especialment si aquestes tenen pes al món emocional de la persona (Amorrortu *et al.*, 2009). Molts nous parlants de basc s'han integrat en famílies i en grups d'amics bascoparlants gràcies a la seva parella, però això no sempre és així. Això produeix una gran frustració entre aquells

que voldrien formar part activa de la comunitat bascoparlant i que, a més de no aconseguir-ho, veuen que la seva competència lingüística va minvant per manca d'oportunitats d'ús, tal com ho expressa aquesta participant de Vitòria-Gasteiz:

(7) *Inork ere ez daki euskaraz, nire inguruan inork, bakarrik lankideek. (GA-C, 42)*

Ningú sap basc, al meu entorn, ningú, solament les companyes de feina. (GA-C, 42)

Així i tot, en aquests entorns desfavorables alguns parlants desenvolupen estratègies per a poder emprar la llengua (per exemple, comprar en comerços on atenguin en basc) i sovint participen en activitats que es desenvolupen en basc, autèntiques *comunitats de pràctica* (Meyerhoff, 2002).

4.2. La varietat lingüística

L'associació entre *batua*-parlant i *euskaldunberri*, d'una banda, i dialecte-parlant i *euskaldun zahar*, de l'altra (il·lustrada a la cita 3), està molt estesa. Els participants admeten la utilitat de saber l'es-

<http://digithum.uoc.edu>

Nous parlants de basc: identitat i legitimitat

tàndard, i li reconeixen la seva funció de «llengua comuna», però molts consideren que no és basc autèntic, sinó que el descriuen com «de llibre», «de plàstic», «artificial», com també s'esdevé en altres llengües minoritàries (Dorian, 1981 i 1994; O'Rourke i Ramallo, 2011). En contrast amb això, i tal com apuntàvem a la secció 2, entre els nostres participants és generalitzada la valoració altament positiva de les parles locals, la qual cosa demostra una alta adhesió al valor d'autenticitat de la llengua vist anteriorment (Bucholtz, 2003; Woolard, 2008). El *batua*, i l'anonimat que representa, és valorat com a útil, però el valor realment poderós és el d'autenticitat.

Les percepcions sobre les diferents varietats es traslladen als qui les parlen, de manera que, com s'ha dit, l'ús d'una varietat vernacla, o no, funciona com un factor decisiu en l'autodefinició dels nous parlants com a *euskaldunberri* o com a *euskaldun* (Urla *et al.*, en premsa).

El desig expressat per aquest jove de l'àrea del Gran Bilbao, que va aprendre basc en immersió primerenca, i que s'autodenomina com a *euskaldunberri*, i no *euskaldun*, sintetitza vívidament algunes de les qüestions aquí discutides:

(8) [Niri gustatuko litzaidake] leku bateko euskeraz egitea, lagunekin euskeraz egitea, ba lotsarik gabe euskeraz egitea. (Gazte-BI-E, 317)

[Jo voldria] parlar el basc d'algun lloc, parlar basc cada dia amb els meus amics, parlar en basc sense sentir vergonya. (Gazte-BI-E, 317)

5. Conclusions

En aquest article s'han presentat alguns dels resultats relatius a la identitat lingüística dels nous parlants de basc a la CAPB. En concret, s'ha estudiat l'adscripció a tres categories de bascoparlant àmpliament utilitzades a nivell institucional i social: *euskaldun zaharra* («vell» parlant de basc, parlant nadiu), *euskaldunberri* («nou» parlant de basc) i *euskaldun* (parlant de basc).

Les raons adduïdes pels mateixos parlants mostren, en primer lloc, la ideologia de la llengua materna com a determinant a l'hora de rebutjar per a si mateixos la identitat d'*euskaldun zaharra* i d'assumir la identitat d'*euskaldunberri*. Això és així fins i tot per a nous parlants que «passen» per nadius, i per als joves que han après en immersió primerenca (escolaritzats als 2 anys).

A més, les dades mostren la importància de l'ús i de la varietat lingüística parlada, de tal manera que els *euskaldunberri* coincideixen a destacar les poques oportunitats d'ús i tendeixen a parlar exclusivament en l'estàndard *batua*, mentre que els que s'autodenominen *euskaldun* sovint viuen en zones molt bascoparlants, tenen fortes xarxes socials d'ús i parlen una varietat vernacla, la qual cosa els fa assemblar-se als *euskaldun zahar*. S'ha destacat la forta orientació al valor d'autenticitat com el valor clau

que legitima els parlants de basc. A falta d'un contrast amb les percepcions dels parlants nadius sobre la seva pròpia varietat i el *batua*, és clar que per als *euskaldunberri* això és fonamental, de manera que els parlants que arriben a parlar en una varietat local se senten investits de més legitimitat.

Ens sembla important ressaltar el fet que les identitats *euskaldunberri* i *euskaldun* no són fixes, sinó que aquí hem vist algunes de les claus que permeten progressar de l'una a l'altra. Tenint en compte que el pas a la identitat *euskaldun* es veu com un progrés, una superació, aquestes claus s'han de veure com a veritables claus legitimadores.

Referències bibliogràfiques

- AMORRORTU, E.; ORTEGA, A.; IDIAZABAL, I.; BARREÑA, A. (2009). *Actitudes y prejuicios de los castellanohablantes hacia el euskera*. Vitòria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.
- BUCHOLTZ, M. (2003). «Sociolinguistic nostalgia and the authentication of identity». *Journal of Sociolinguistics*. Vol. 7, núm. 3, p. 298-416. <<http://dx.doi.org/10.1111/1467-9481.00232>>
- Consell d'Europa (2001). *A Common European Framework of Reference for Languages*. Estrasburg: Consell d'Europa.
- DE HOUWER, A. (2009). *Bilingual First Language Acquisition*. Bristol: Multilingual Matters.
- DORIAN, N. (1981). *Language Death. The Life Cycle of Scottish Gaelic Dialect*. Filadèlfia: University of Philadelphia Press. <<http://dx.doi.org/10.1017/S0047404500018169>>
- DORIAN, N. (1994). «Purism vs. compromise in language revitalization and language revival». *Language in Society*. Vol. 23, núm. 4, p. 479-494.
- EUSTAT. INSTITUTO VASCO DE ESTADÍSTICA (2013). *Censo de Población y Vivienda 2011*. [Document en línia] [Data de consulta: abril del 2014]. <http://es.eustat.es/ci_ci/elementos/ele0010600/tbl0010647_c.html#axzz2z50aM2Rm>
- GOBIERNO VASCO (2008). *Sistema de Indicadores Lingüísticos de Euskal Herria*. [Document en línia] [Data de consulta: abril del 2014]. <http://www1.euskadi.net/euskara_adieraz-leak/about.apl?hizk=c>
- GOBIERNO VASCO (2012). *V Encuesta Sociolingüística (Resumen)*. Vitòria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.
- GOBIERNO VASCO (2013). *Información General. Estadística sobre el sistema educativo. Alumnado por curso, red y modelo. Departamento de Educación, Política Lingüística y Cultura. Gobierno Vasco*. [Document en línia] [Data de consulta: abril del 2014]. <http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.net/r43-573/es/contenidos/informacion/dia4/es_indice/cursos.html>

<http://digithum.uoc.edu>

Nous parlants de basc: identitat i legimitat

- GOBIERNO VASCO (2014). *V Mapa Sociolingüístico*. Vitòria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.
- LAMBERT, W. E. (1967). «A Social Psychology of Bilingualism». *Journal of Social Studies*. Núm. 23, p. 91-109.
- MAYRING, P. (2000). «Qualitative Content Analysis». *Forum: Qualitative Social Research*. Vol. 1, núm. 2, p. 1-10.
- MEYERHOFF, M. (2002). «Communities of Practice». A: J. K. Chambers, P. Trudgill i N. Schilling-Estes (eds.), *The Handbook of Language Variation and Change*. Oxford: Blackwell, p. 526-248.
- O'ROURKE, B.; RAMALLO, F. (2011). «The native-non-native dichotomy in minority language contexts. Comparisons between Irish and Galician». *Language Problems and Language Planning*. Vol. 35, núm. 2, p. 139-159.
<<http://dx.doi.org/10.1075/lplp.35.2.03oro>>
- ORTEGA, A.; URLA, J.; AMORRORTU, I.; GOIRIGOLZARRI, J.; URANGA, B. (2015). «Linguistic Identity among New Speakers of Basque». *International Journal for the Sociology of Language*. Vol. 231, en premsa.
- SOZIOLINGUISTIKA KLUSTERRA (2012). *Hizkuntzen kale-erabileraren VI neurketa, 2011* [VI Mesurament de l'ús al carrer de les llengües]. [Document en línia] [Data de consulta: abril del 2014]. <<http://www.soziolinguistika.org>>
- SKUTNABB-KANGAS, T.; PHILLIPSON, R. (1989). «“Mother tongue”: The theoretical and sociopolitical construction of a concept». A: U. Ammon (ed.), *Status and Function of languages and language varieties*. Berlín/Nova York: Mouton de Gruyter, p. 450-477.
<<http://dx.doi.org/10.1515/9783110860252.450>>
- URLA, J.; AMORRORTU, E.; ORTEGA, A.; GOIRIGOLZARRI, J.; URANGA, B. (en premsa). «Authenticity and Authority among New Speakers of Basque». *Proceedings of the Endangered Languages in Europe 2013 International Conference*. Minde (Portugal), 17-18 d'octubre de 2013.
- URLA, J. (1993). «Contesting Modernities: Language Standardization and the production of an ancient/modern Basque culture». *Critique of Anthropology*. Vol. 13, núm. 2, p. 101-118.
<<http://dx.doi.org/10.1177/0308275X9301300201>>
- VILLASANTE, L. (1980). *Hacia la lengua literaria común*. 3a ed. Oñate: Editorial Franciscana Aranzazu.
- WOOLARD, K. (2008). «Language and identity choice in Catalonia. The interplay of contrasting ideologies of linguistic authority». A: K. Suselbeck, O. Muhlschlegel i P. Masson (eds.), *Lengua, nación e identidad: La regulación del plurilingüismo en España y América Latina*. Frankfurt: Vervuert/Madrid: Iberoamericana, p. 303-323.

CITACIÓ RECOMANADA

ORTEGA, Ane; AMORRORTU, Estibaliz; GOIRIGOLZARRI, Jone; URLA, Jacqueline; URANGA, Belen (2014). «Nous parlants de basc: identitat i legimitat». A: Maite PUIGDEVALL (coord.). «Els nous parlants de llengües minoritàries: pertinences i legitimitats» [dossier en línia]. *Digithum*, núm. 16, pàg. 6-17. UOC. [Data de consulta: dd/mm/aa].
<<http://journals.uoc.edu/index.php/digithum/article/view/n16-ortega-amorrortu-goirigolzarri-ur-la-uranga/n16-ortega-amorrortu-goirigolzarri-ur-la-uranga-es>>
DOI: <<http://dx.doi.org/10.7238/d.v0i16.2182>>

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència Reconeixement 3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los, comunicar-los públicament i fer-ne obres derivades sempre que reconegueu els crèdits de les obres (autoria, nom de la revista, institució editora) de la manera especificada pels autors o per la revista. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/deed.ca>.

<http://digithum.uoc.edu>

Nous parlants de basc: identitat i legitimitat

El projecte d'investigació *Euskararen hiztun berriak* (Nous parlants d'euskera) està format per les investigadores següents:

Estibaliz Amorrortu

Professora titular del Departament de Llengües Modernes i Estudis Bascos
Universitat de Deusto
esti.amorrortu@deusto.es

Estibaliz Amorrortu treballa a l'àrea de sociolingüística del basc. Es va doctorar a la Universitat de Califòrnia del Sud amb una tesi sobre les actituds envers diferents varietats de la llengua basca.

Departamento de Lenguas Modernas y Estudios Vascos
Universidad de Deusto
Campus Bilbao
Avenida de las Universidades, 24
48007 Bilbao

Jone Goirigolzarri

Professora col·laboradora del Departament de Treball Social i Sociologia
Universitat de Deusto
jone.goirigolzarri@deusto.es

Jone Goirigolzarri està fent la tesi doctoral sobre polítiques i ideologies lingüístiques dels partits polítics bascos.

Departamento de Trabajo Social y Sociología
Universidad de Deusto
Campus Bilbao
Avenida de las Universidades, 24
48007 Bilbao

Ane Ortega

Professora titular del Departament de Didàctica de la Llengua
Escola de Magisteri «Begoñako Andra Mari» de Bilbao
aortega@bam.edu.es

Ane Ortega es va doctorar a la Universitat de Londres amb una tesi sobre l'alternança de llengües en la transmissió familiar bilingüe. Treballa a l'àrea de la didàctica de la llengua i planificació de llengües en contextos plurilingües.

Escuela de Magisterio «Begoñako Andra Mari» (BAM)
Barraincua Kalea, 2
48009 Bilbao

Jacqueline Urla

Catedràtica del Departament d'Antropologia
Universitat de Massachusetts-Amherst
jurla@anthro.umass.edu

Jacqueline Urla ha escrit sobre ideologies lingüístiques i estratègies discursives en la recuperació del basc. És autora de *Reclaiming Basque: Language, Nation and Cultural Activism* (University of Nevada Press, 2012).

Anthropology Department
215 Machmer Hall
University of Massachusetts Amherst
MA 01003

Belen Uranga

Clúster de Sociolingüística
b.uranga@soziolinguistika.org

Treballa en el Clúster de Sociolingüística del País Basc. És membre del Comité de Publicaciones de la revista BAT *Soziolinguistika Aldizkaria* i ha participat en nombrosos projectes de recerca en l'àmbit de la diversitat lingüística al món i sobre llengües d'immigració.

Clúster de Sociolingüística
Martin Ugalde Kultur Parkea, s/n
20140 Andoain

